



УДК 347.44:620.9:64.01 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.26>**Г. Черненко,**аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРО КУПІВЛЮ-ПРОДАЖ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ЗА ЗЕЛЕНИМ ТАРИФОМ ПРИВАТНИМ ДОМОГОСПОДАРСТВОМ В УКРАЇНІ

Вступ. В галузі підвищення енергоефективності суттєві результати можна отримати за короткий час, при використанні існуючих технологій та з високою рентабельністю, особливо із боку попиту. Проекти, що призводять до зростання енергоефективності, особливо з боку пропозиції, залежить від передачі технологій, що допомагає у їх здійсненні. Більш того, потенціал для

стратегії в галузі енергоефективності існує в країнах як монополізованим, і з лібералізованим енергетичним ринком, хоча масштаб та ефективність політики в галузі енергоефективності можуть зростати у міру запровадження ринкових механізмів.

Забезпечення політичної та економічної незалежності України в значній мірі залежить від її енергетичної незалежності, що активно підсилюється через використання багатого потенціалу відновлюваних ресурсів. Ця мета є важливою також для поліпшення стану навколишнього середовища, оскільки серед можливих переваг розвитку відновлюваної енергетики є мінімізація (навіть до нуля) викидів парникових газів у атмосферу.

Однак для успішного розвитку цієї галузі необхідно мати стабільне законодавство, яке встановлює чіткі правила для підприємництва, державні гарантії, механізми стимулювання внутрішніх виробників (включаючи економічно обґрунтовані рівні «зеле-

них» тарифів), фінансову та оперативну стабільність енергетичної системи України та підтримку розвитку науки та технологій.

Після прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року [1], було здійснено певні кроки в напрямку вдосконалення, однак залишаються проблемні аспекти (нестабільність умов для бізнесу, вимоги щодо великих початкових інвестицій та високі кредитні ставки), які потребують вирішення на рівні законодавства.

Енергетичний сектор є однією з ключових галузей економіки, яка забезпечує стабільність функціонування країни та задоволення потреб населення та підприємств у енергоресурсах. Україна, як і більшість країн, залежить від електричної енергії, яка є важливим фактором у забезпеченні розвитку різних сфер життєдіяльності. Для регулювання взаємовідносин між енергопостачальними компаніями та споживачами електроенергії використовується механізм договорів купівлі-продажу електричної енергії.

Сфера наукових досліджень. Проблемами відновлюваної енергетики та її розвитку в Україні досліджували Т. Бортнок, І. Гайдаєнко, Г. Гелетуша, Т. Желєзна, А. Прахівник, В. Масло, Є. Борщук, А. Долінський, В. Чудовська, Б. Савенко, І. Клопов, Г. Півняк, Ф. Шкрабець та інші.

Теоретичні аспекти функціонування домогосподарств досліджували

такі вчені, як О. Барановський, І. Бондар, З. Ватаманюк, В. Вітлінський, О. Гладун, С. Злупко, І. Жилиєв, А. Кисельов, Т. Ковальчук, В. Круглов, Е. Лібанова, О. Макарова, В. Мандибура, Панчишин, О. Попов, С. Реверчук, О. Титаренко.

Фундаментальні дослідження проблемних питань правової регламентації договору про купівлю-продаж електричної енергії за зеленим тарифом приватним домогосподарством в Україні на часі відсутні.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на складну економічну ситуацію та повномасштабну війну, Україна продовжує висувати стимулювання розвитку відновлювальної енергетики до одного із головних пріоритетів у сфері електроенергетики. В даний момент ця ініціатива виявляється ключовим засобом забезпечення енергетичної безпеки держави та відповідає стратегічним цілям України щодо активної участі у новій кліматично нейтральній політиці Європейського Союзу, так званої "European Green Deal".

З метою вирішення енергетичної проблеми та виконання взятих на себе зобов'язань відповідати високим європейським стандартам з відновлюваної енергетики (імплементация Директиви ЄС 2009/28/ЄС від 23.04.2009 р. «Про стимулювання використання енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії»; Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; ратифікація Паризької Кліматичної угоди, що передбачає радикальну декарбонізацію енергетики та перехід на ВДЕ), Україна розпочала перехід до енергетично ефективних та екологічно чистих технологій, якими є, зокрема, ВДЕ (відновлювальні джерела енергії).

З розробкою Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року [1], розширився контекст використання терміна «зелений» тариф, що стосується розвитку відновлюваної енергетики. По-перше,

визначення цього терміну вперше з'явилося в законодавстві у статті 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» від 20 лютого 2003 року. Там «зелений» тариф був описаний як «спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій (пускових комплексів) з використанням альтернативних джерел енергії (у випадку гідроенергії – мікро-, міні- та маленькими гідроелектростанціями)» [2].

Пізніше, у статті 1 Закону України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 року, який втратив чинність з прийняттям Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року, було подано подібне, але незначно відмінне визначення. Тут «зелений» тариф також описувався як спеціальний тариф для закупівлі електричної енергії, виробленої на об'єктах електроенергетики, включаючи введені в експлуатацію черги будівництва електричних станцій (пускових комплексів) та виробленої з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксового газу, а для гідроенергії – лише мікро-, міні- та маленькими гідроелектростанціями).

В новому законі про ринок електричної енергії таке визначення більше не міститься, незважаючи на те, що термін «зелений» тариф зустрічається у тексті більше ста разів при регулюванні різних питань. У розділі 2 статті 1 цього закону міститься загальний зв'язок з іншими законами, який стверджує, що «інші терміни використовуються в цьому Законі у значеннях, наведених у Господарському, Цивільному кодексах України, Законах України «Про альтернативні джерела енергії», «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу», «Про захист економічної



конкуренції» та інших законах України [1]. Отже, цей термін потребує конкретизації та закріплення в новому законодавстві.

Зелений тариф (в англійській мові відомий як Feed-in tariff) представляє собою економічний інструмент, спрямований на стимулювання виробництва електроенергії з використанням відновлюваних джерел енергії. В цьому контексті відновлювальна енергетика (також відома як «поновна енергетика» або renewable energy industry) представляє собою галузь енергетики, що спеціалізується на видобутку та використанні енергії, отриманої з джерел, що періодично або постійно постачають енергію існуючим в природі, обмеженим лише стабільністю Землі як космічного об'єкта. До таких джерел належать сонячна енергія, вітрова енергія, гідроенергія, природна тепла енергія та інші [3].

Також існують інші визначення «зеленого» тарифу, включаючи, що «зелений» тариф – спеціальна ціна, за якою купується електроенергія, вироблена з використанням відновлюваних джерел енергії, таких як гідроелектростанції, сонячні, вітрові або біологічні станції.

Або «зелений» тариф – це спеціальні фінансові умови, що дозволяють приватним домогосподарствам або підприємствам стати учасниками національного ринку енергії і не тільки споживати, але й продавати вироблену електроенергію з допомогою домашніх або промислових сонячних електростанцій в електромережу загального користування.

З урахуванням вищезазначеного, можна запропонувати наступне визначення «зеленого» тарифу: «Зелений тариф» – це спеціальна ціна, за якою закупається електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики з використанням альтернативних джерел енергії, таких як сонячна тепла, вітрова, гідроенергія, природна тепла (з винятком доменного

та коксового газу, а для гідроенергії – лише мікро-, міні- та маленькими гідроелектростанціями).

У науковій літературі існують різні тлумачення поняття «домогосподарство», проте найбільш поширеним є таке визначення, за яким домогосподарство – це сукупність фізичних одиниць, а саме резидентів, які мають спільні економічні інтереси, виконують спільні функції, забезпечують побут і отримують ресурси для фінансування.

Термін домогосподарство тлумачить Закон України «Про сільськогосподарський перепис»: «домогосподарство – сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життєдіяльності, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти» [4].

Таке ж пояснення терміну «домогосподарство» зустрічається і у Інструкції з ведення погосподарського обліку в сільських, селищних та міських радах. У цьому документі термін «домогосподарство» визначається як синонім до поняття «домашнє господарство» [5].

Домашні господарства, за загальноприйнятими визначеннями, це окремі економічні одиниці у складі однієї або більше осіб, що «постачають економічні ресурси та використовують отримані за них гроші для купівлі товарів і послуг з метою задоволення власних потреб» [6].

Якщо розглядати роль домогосподарств у соціально-економічному розвитку, то у цьому контексті особливу увагу необхідно приділити заощадженням домогосподарств, які у свою чергу можуть і повинні стати джерелом інвестицій. Збільшення заощаджень, крім економічного, має також соціальне значення, оскільки свідчить про підвищення життєвого рівня населення, формування середнього класу в суспільстві і посилення фінансової незалежності домогосподарств.



Позиція домогосподарств та їхнє значення у структурі економічних відносин постійно еволюціонують, оскільки їхні можливості росту визначаються рівнем розвитку виробничих сил. Подібно до того, як вони активно розвиваються разом із цими силами, вони впливають на економічну систему через свої потреби та інтереси. Важливо відзначити, що в певних історичних контекстах домогосподарства можуть мати різне становище, що визначає характер їхньої діяльності та інтереси.

У більшості країн існують правові акти та законодавство, яке регулює умови отримання зеленого тарифу та продажу електроенергії до мережі. Такі правила зазвичай стосуються обов'язкової сертифікації обладнання, обмежень на максимальну потужність електростанції, вимог до збереження та передачі згенерованої електроенергії.

В Україні відповідно до «Правил роздрібного ринку електричної енергії» визначено, що «договір про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством, що є додатком 2 до укладеного договору про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг, до умов якого побутовий споживач приєднався відповідно до цих Правил» [7]. Відповідно кожен договір має установлену законодавцем форму. А от від визначення договору як такого було прийнято відмовитись, обґрунтовуючи таку позицію недоцільною. У попередній же постанові, що втратила чинність прописувалось, що «договір купівлі-продажу електричної енергії, виробленої генеруючими установками приватного домогосподарства (далі – договір купівлі-продажу) – правочин, який спрямований на врегулювання цивільних прав та обов'язків між побутовим споживачем та електропостачальником, що здійснює постачання електричної енергії за регульованим тарифом на території

проведення ліцензійної діяльності, під час купівлі-продажу за «зеленим» тарифом електричної енергії, виробленої генеруючими установками приватного домогосподарства» [7].

Договір купівлі-продажу електричної енергії – це правова угода між виробником або постачальником електроенергії (продавцем) та споживачем (покупцем), яка передбачає постачання та споживання електроенергії згідно з умовами, визначеними у договорі.

Законодавство України передбачає наявність певних правил та вимог для укладання та виконання договорів купівлі-продажу електричної енергії. Основним документом, який регулює відносини у сфері енергетики, є «Про ринок електричної енергії», «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», «Про альтернативні джерела енергії» [1; 8]. Вони визначає права та обов'язки сторін договору, механізм формування тарифів на електричну енергію, порядок розрахунків за її споживання та інші важливі питання.

У контексті нового ринку електроенергії вже вкладено основи для розвитку угодних відносин між виробниками відновлюваної електроенергії та іншими учасниками. Держава визначає на законодавчому рівні своє зобов'язання з покупки електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел, на весь термін дії Закону України «Про альтернативні джерела енергії» та гарантує повну оплату цієї електроенергії [2].

Відмічаємо, наприклад, що купівля-продаж електроенергії між виробником, якому встановлено «зелений» тариф та гарантованим покупцем здійснюється на підставі типового договору купівлі-продажу.

Згідно Закону «Про ринок електричної енергії», встановлюється зобов'язання Гарантованого покупця придбавати всю вироблену електричну енергію з альтернативних



джерел енергії. Ця енергія може бути вироблена суб'єктами господарювання, які мають право на «зелений» тариф, або суб'єктами господарювання, що виграли аукціон і отримали право на підтримку енергії за визначеним «зеленим» тарифом або аукціонною ціною. Це зобов'язання діє на весь період дії «зеленого» тарифу або термін підтримки, якщо такі суб'єкти господарювання входять до балансувальної групи Гарантованого покупця [1].

Прикладові та типові договори можуть здаватися одними з найнижчих елементів у системі нормативно-правових актів України, які регулюють відносини у галузі енергетики. Проте, вони мають важливе значення при укладанні конкретних угод у цій монополізованій сфері. Саме той факт, що галузь енергетики є монополізованою, є однією з головних причин, які вимагають жорсткого визначення умов договорів, і, відповідно, сприяють більш широкому використанню типових форм договорів [9].

Головна мета типових або прикладових договорів полягає в тому, щоб визначити модель договірних зобов'язань, яка є необхідною або бажаною з точки зору держави. Такі договори також спрощують процес укладання конкретних господарських угод, оскільки вони включають в себе узгоджені умови договору [10, с. 184, 185].

Деякі науковці пропонують визнавати електричну енергію за договором постачання через приєднану мережу особливим об'єктом цивільного права, на який поширюються положення ЦК України про право власності, з огляду на відчужуваність електричної енергії, передачу цього блага в користування і неможливість в повному обсязі бути об'єктом поставки в силу відсутності речової форми існування зазначеної енергії [11].

За такого підходу передача електричної енергії замовнику (або третій особі) є невід'ємним елементом виконання і кваліфікуючою ознакою

зазначеного договору, що дає можливість його відмежування від договору оренди електрифікованого приміщення, випадків несанкціонованого використання електричної енергії без укладення договору тощо.

Законодавство України також враховує особливості договорів купівлі-продажу електричної енергії між різними видами енергосистем та виробниками, зокрема між розподільними компаніями, операторами передачі електроенергії та енергогенеруючими підприємствами.

Визнаючи доцільність впливу держави на формування договірних відносин, зокрема у галузі відновлюваної енергетики, доречною є думка про те, що при формуванні типових і примірних договорів має бути забезпечена можливість для науковців та інших заінтересованих суб'єктів впливати на їхній зміст.

У вітчизняному законодавстві існують пільги та заходи стимулювання для підприємств, що діють у галузі використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, які визначені в Митному і Податковому кодексах України [12; 13]. Наприклад, певні операції, пов'язані із ввезенням на митну територію України обладнання, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання, матеріали для цього обладнання, засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, а також обладнання та матеріали для виробництва альтернативних видів палива або отримання енергії з відновлюваних джерел енергії, звільняються від оподаткування згідно з пунктом 197.16 статті 197 розділу V Податкового кодексу [13].

Висновки. Стимулювання купівлі-продажу електроенергії за зеленим тарифом приватними домогосподарствами сприяє розвитку зеленої енергетики та сталому розвитку. Це допомагає зменшити викиди парникових



газів, покращити стан навколишнього середовища, забезпечити енергетичну незалежність та створити нові робочі місця в галузі відновлювальної енергетики.

Купівля та продаж електроенергії за зеленим тарифом приватними домогосподарствами має великий потенціал для подальшого розвитку та поширення. Зелена енергетика стає все більш привабливою як для держав та корпорацій, так і для звичайних громадян. Приватні домогосподарства грають важливу роль у стимулюванні переходу до сталої енергетики та досягненні кліматичних цілей.

Сучасне законодавство повинно забезпечувати стабільні та чіткі правила для зелених тарифів та продажу електроенергії. Керівництво для приватних домогосподарств щодо процедур сертифікації, установки та підключення до мережі має бути доступним та зрозумілим.

Зростаючий інтерес до сталої енергетики та позитивний вплив на навколишнє середовище роблять купівлю-продаж електроенергії за зеленим тарифом приватними домогосподарствами важливим і перспективним напрямком.

В представленій статті надається поняття та загальна характеристика договору купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством в Україні. Були досліджені переваги і недоліки існуючих наукових і нормативних визначень «зеленого» тарифу. Виявлено, що серед проблем, пов'язаних з розвитком відновлюваної енергетики та використанням «зеленого» тарифу, основною вважається постійна зміна законодавства, що стосується встановлення тарифів, механізму стимулювання, термінів впровадження нової моделі ринку електроенергії, відповідальності суб'єктів відновлюваної енергетики, що призводить до неста-

більності у функціонуванні відновлюваної енергетики та негативно впливає на інвестиційний клімат тощо.

Встановлено, що домогосподарство як первинна економічна одиниця, в умовах ринкових відносин відіграє активну роль у всіх соціально-економічних процесах, що відбуваються у суспільстві, і ця роль у подальшому повинна зростати, оскільки сучасне домогосподарство може стати підґрунтям економічного добробуту і локомотивом економічного зростання нашої держави. Складовою функціонування домогосподарств є формування ними заощаджень, що можуть бути залучені як інвестиції у фінансовий оборот держави на внутрішньому ринку та навіть частково стати заміною запозиченням коштів державою на зовнішніх ринках.

Перш за все, необхідно вдосконалити умови підтримки виробництва електроенергії з використанням альтернативних джерел енергії, з урахуванням інтересів національних виробників та інвесторів. Вдосконалені норми повинні бути закріплені в Законах України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року та «Про альтернативні джерела енергетики» від 20 січня 2003 року, а також у Митному та Податковому кодексах України та інших нормативно-правових актах.

При встановленні та застосуванні «зеленого» тарифу має бути врахована необхідність постійного балансування, що пов'язана з особливістю застосування альтернативних джерел енергії, наприклад, у випадках, коли сонячні станції ефективно не працюють у хмарні дні або вітряні турбіни – у безвітряні періоди тощо.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язання, договірні зобов'язання, цивільно-право-



вий договір, договір купівлі-продажу, електрична енергія, зелений тариф, приватне домогосподарство.

Chernenko H. The concept and general characteristics of the power purchase and sale agreement at the feed-in tariff by a private household in Ukraine

The present article provides a concept and general characteristics of the power purchase and sale agreement at the feed-in tariff by a private household in Ukraine. The advantages and disadvantages of the available scientific and regulatory definitions of the feed-in tariff were analyzed. It was found that among the problems associated with the development of renewable energy and the use of the feed-in tariff, the main one is the constant change in legislation on tariff setting, incentive mechanisms, the timing of the introduction of a new model of the electricity market, and the responsibility of renewable energy entities, which leads to instability in the functioning of renewable energy and adversely affects the investment climate, etc.

It was established that a household, as the primary economic unit, plays an active role in all socio-economic processes in the society under market conditions, and this role should advance in the future as the modern household can become the basis of economic well-being and the engine of economic growth of our country. A component of the functioning of households is the accumulation of their savings, which can be used as investments in the financial turnover of the state in the domestic market and even partially replace the state's borrowing on foreign markets.

First of all, it is necessary to improve the conditions for supporting electricity production using alternative energy sources, given the interests of national producers and investors. The improved rules should

be enshrined in the Laws of Ukraine "On the Electricity Market" as of April 13, 2017 and "On Alternative Energy Sources" as of January 20, 2003, as well as in the Customs and Tax Codes of Ukraine and other regulatory acts.

When establishing and applying of the feed-in tariff, it is essential to regard the need for constant balancing due to the peculiarities of using alternative energy sources, for example, if solar stations do not work effectively on cloudy days or wind turbines do not work effectively during calm periods, etc.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, obligations, contractual obligations, civil law contract, sale and purchase agreement, electric power, feed-in tariff, private household.

Література

1. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 27-28. Ст. 312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
2. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 24. Ст. 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/555-15#Text>
3. Мхитарян Н.М. Енергетика нетрадиційних і відновлювальних джерел: Дослід і перспективи. Київ : Видавництво «Наукова думка». 1999. 314 с.
4. Про сільськогосподарський перепис: Закон України від 23.09.2008 р. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 9. Ст. 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-17#Text>
5. Інструкція з ведення погосподарського обліку в сільських, селищних та міських радах : Наказ № 56 від 11.04.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0689-16#Text>
6. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20698
7. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії: Постанова від 14.03.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/0312874-18#n28>



8. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», який зменшує «зелений» тариф і запроваджує нове поняття «зеленої металургії». № 3658 від 15.06.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69138
9. Кицик Я.Р. Використання примірних та типових договорів у галузі електроенергетики України. Приватне право і підприємництво. 2016. № 16. С. 120–123.
10. Белянович О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія. Київ : Юрінком Інтер. 2006. 592 с.
11. Немченко С.С. Договір постачання електричної енергії через приєднану мережу за цивільним законодавством України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.0.03. Київ, 2010. 201 с.
12. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. №№ 44–45, 46–47, 48. Ст. 112
13. Податковий кодекс України : Закон України від 10.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №№ 13–14, 15–16, 17. Ст. 112.